

Погранична С.О.*студентка,**Національний університет «Одеська юридична академія»***УЧАСТЬ АДВОКАТА У РОЗГЛЯДІ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ
ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ
ТА НІМЕЧЧИНИ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Особливості порядку кримінального провадження щодо неповнолітніх обумовлені передусім особливостями суб'єкта кримінального правопорушення. Фізичний, розумовий і психічний розвиток неповнолітніх обумовлює нестійкість їх характеру, незрілість мислення, схильність до наслідування поведінки старших за них і дорослих осіб та інші подібні риси, а також неможливість повною мірою самостійно захищати свої права та законні інтереси. Ураховуючи все це, законодавець встановлює додаткові гарантії, що забезпечують з'ясування обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, охорону прав і законних інтересів неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених, осіб, які на момент вчинення суспільно небезпечного діяння, що має ознаки кримінального правопорушення, не досягли віку, з якого можлива кримінальна відповідальність за його вчинення, а також підвищення виховного впливу такого провадження через створення доброзичливого до дитини середовища і процесу, в межах якого здійснюється кримінальне провадження щодо осіб, молодших вісімнадцяти років.

Неповнолітньому підозрюваному (обвинуваченому) має бути реально забезпечено його право на захист, у тому числі шляхом забезпечення обов'язкової участі захисника, як із моменту встановлення факту неповноліття, так і з часу виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою (пункти 1 – 2 ч. 2 ст. 52 КПК) [1]. Участь захисника в судовому провадженні під час розгляду кримінального провадження, а також перегляду судових рішень за результатами судового розгляду щодо неповнолітніх має бути забезпечено в судах усіх інстанцій незалежно від стадії судового провадження та суб'єкта оскарження. Докази, отримані внаслідок порушення права неповнолітнього на захист (наприклад, під час здійснення слідчої (розшукової) дії за участю неповнолітнього, але без захисника), є недопустимими, що тягне за собою згідно з ч. 2 ст. 89 КПК неможливість їх дослідження або припинення дослідження таких доказів у судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочато. Здійснення захисту неповнолітнього і дорослого співучасників злочину одним і тим же захисником є неприпустимим.

Батьки або інші законні представники неповнолітнього беруть участь у кримінальному провадженні щодо неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого), їх неприбуття в судове засідання не зупиняє судове провадження, крім випадків, коли суд визнає їх участь необхідною, зокрема під час допиту неповнолітнього, який не досяг шістнадцятирічного віку, або якщо неповнолітнього, незалежно від віку, визнано розумово відсталим. Допит такого неповнолітнього, крім захисника та законного представника, відповідно до ч. 1 ст. 226 та ч. 1 ст. 491 КПК здійснюється у присутності педагога чи психолога, а у разі необхідності - лікаря. Лікар залучається для проведення допиту неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого) на розсуд слідчого судді, суду, якщо внаслідок вчинення кримінального правопорушення неповнолітній отримав тимчасові психічні чи фізичні розлади здоров'я. Лікар повинен стежити, аби внаслідок допиту неповнолітньому не було завдано ще більшої шкоди через некоректно поставлені запитання, що може призвести до погіршення стану здоров'я [2].

Ювенальне кримінальне право (Jugendstrafrecht) у Німеччині виступає частиною ювенального права, що регулює відносини за участю неповнолітніх. Інші складові ювенального права утворюють право допомоги неповнолітнім і право захисту неповнолітніх. Система санкцій в ювенальному кримінальному праві та практика застосування санкцій судами у справах неповнолітніх в Німеччині безперервно удосконалювалася з кінця XIX ст. [7, с. 4]. З початку XX ст. у цій державі проводилася послідовна кримінальна політика, спрямована на поглиблення диференціації кримінальної відповідальності дорослих і неповнолітніх злочинців [6, с. 8].

Однією зі складових ювенального права Німеччини є судочинство у справах неповнолітніх. Воно поєднує приписи як матеріально-правового, так і процесуального характеру, враховує вікові особливості неповнолітнього й особливі принципи ювенального права.

Основні положення судочинства у справах неповнолітніх визначені в Законі «Про суд у справах неповнолітніх» (далі – JGG) 1953 р., які зі змінами та доповненнями діють і сьогодні. Водночас JGG не є єдиним джерелом ювенального кримінального судочинства. На неповнолітніх поширюються і загальні приписи німецького законодавства, але лише такі, що не суперечать або не врегульовані JGG [5, с. 69]. Відповідно до JGG, неповнолітні диференційовані за суб'єктивним складом на три вікові групи. Вікова специфіка суб'єктів ювенального права є визначальним чинником при розгляді справ про злочини неповнолітніх і передбачає дію принципу індивідуалізації, на якому ґрунтуються всі правові приписи, починаючи з вирішення питання про кримінальну відповідальність і закінчуючи особливими правилами судочинства і винесення вироку [3, с. 9-10].

JGG передбачає три види санкцій за порушення кримінального закону. До них належать примусові заходи виховної дії, виправні заходи і покарання.

За законодавством Німеччини, участь захисника у справах неповнолітніх не є обов'язковою. Неповнолітній має право “вільного вибору” адвоката, але батьки і законні представники неповнолітнього мають право самі обирати йому адвоката, що саме по собі порушує права неповнолітнього, оскільки його інтереси не завжди збігаються з інтересами батьків або законних представників. В інших випадках захисник може бути призначений рішенням судді в тому ж порядку, як і у справах дорослих.

У зв'язку з тим, що законодавець обмежує перелік справ, за якими участь захисника є обов'язковою, вирішення питання про участь адвоката у більшій частині справ неповнолітніх залишається на розсуд судді [4, с. 137].

За чинним законодавством, основне завдання захисника, який бере участь у справах неповнолітніх, – не домагатися більш м'якої міри покарання, а сприяти виховному характеру ювенального судочинства й вибору найбільш відповідного заходу впливу на правопорушника. Проте, як свідчить практика, у більшості випадків адвокат не в змозі дотримуватися “виховної спрямованості” процесу і його участь, з цієї точки зору, виявляється формальною.

Отже, бачимо в Німеччині принципово інший підхід до функціонування ювенальної юстиції. Складна організація ювенального судочинства в Німеччині не перетворюється на громіздку й малоефективну систему, а навпаки, забезпечує певною мірою професійний підхід і своєчасний розгляд справ, дає змогу оптимально розподілити навантаження на працівників правоохоронних органів і чинити виховний вплив на неповнолітніх. Переймання досвіду Німеччини було б корисним для успішного функціонування судової системи України по відношенню до неповнолітніх, але таке переймання має ґрунтуватися, насамперед, на зміні відношення до судів і поглиблення правової культури як юристів, так і загальної маси населення. Тільки в такому разі може стати успішною концепція виховного характеру ювенальної юстиції.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Урядовий кур'єр від 06.06.2012. – № 99.
2. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18.07.2013 № 223-1134/0/4-13 // Закон і Бізнес від 08.2013. – № 31.

3. Бибик А.Н. Введение в ювенальное право Германии / А.Н. Бибик. – Омск : Изд-во Ом. гос. ун-та, 2009. – 83 с.
4. Градецька Н.М. Ідея виховання як основний принцип діяльності судочинства у справах неповнолітніх в Німеччині // Держава та регіони. – Серія: Право. – 2012. – № 4. – С. 135-138.
5. Соколов А. Ювенальное уголовное судопроизводство Германии / А. Соколов, И. Передеина // Российская юстиция. – 2004. – № 3.
6. Eisenberg U. Kriminologie. 5 Aufl / U. Eisenberg. – München : C.H. Beck Verlag, 2000.
7. Kröplin M. Die Sanktionspraxis im Jugendstrafrecht in Deutschland im Jahr 1997. Ein Bundesländervergleich / M. Kröplin. – Mönchengladbach : Forum-Verl. Godesberg, 2002.